

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi **Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi** asosida chop etiladi. Jurnal **Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan.** UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK AMALIYOTNING O'RNI

Bekberdiyeva Gulbahor Ortiqaliyevna

University of Business and Science

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: gulbahorbekberdiyeva@gmail.com

Tel.: 93 924 44 32

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishda pedagogik amaliyotning o'rni, mazmuni va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Pedagogik amaliyot oliy ta'lim muassasasida egallangan nazariy bilimlarni real ta'lim jarayoni bilan bog'lash, bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik ko'nikma va malakalarni rivojlantirish, kasbiy mas'uliyat, kommunikativ kompetentlik, refleksiv qobiliyat va mustaqil pedagogik qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishning muhim vositasi sifatida yoritilgan. Tadqiqotda pedagogik amaliyotning maqsadli-tashkiliy, mazmuniy, faoliyatli, kommunikativ, refleksiv va diagnostik komponentlari asosida kasbiy kompetentlikni shakllantirish modeli taklif etilgan. Shuningdek, universitet va umumta'lim maktablari o'rtasidagi hamkorlik, mentorlik, mikroo'qitish, pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, portfolio yuritish va muntazam qayta aloqa berish mexanizmlarining ahamiyati asoslangan.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, kasbiy kompetentlik, pedagogik amaliyot, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik ko'nikma, kommunikativ kompetentlik, refleksiya, mentorlik, pedagogik faoliyat, universitet-maktab hamkorligi, kasbiy rivojlanish.

THE ROLE OF TEACHING PRACTICUM IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE TEACHERS

Abstract: This article examines the role and pedagogical potential of teaching practicum in developing the professional competence of prospective teachers. Teaching practicum is considered an important means of integrating theoretical knowledge acquired at higher education institutions with authentic educational practice and developing pedagogical skills, professional responsibility, communicative competence, reflective abilities, and independent decision-making skills. The study proposes a model for developing professional competence based on organizational, content-related, activity-based, communicative, reflective, and diagnostic components of teaching practicum. Particular attention is paid to university-school cooperation, mentoring, microteaching, simulation of pedagogical situations, professional portfolios, and systematic feedback.

Keywords: prospective teacher, professional competence, teaching practicum, professional preparation, pedagogical skills, communicative competence, reflection, mentoring, pedagogical activity, university-school cooperation, professional development.

РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация; В статье рассматриваются роль и педагогические возможности педагогической практики в формировании профессиональной компетентности будущих учителей. Педагогическая практика рассматривается как важное средство интеграции теоретических знаний, полученных в высшем образовательном учреждении, с реальной образовательной деятельностью, а также формирования педагогических навыков, профессиональной ответственности, коммуникативной компетентности, рефлексивных способностей и навыков самостоятельного принятия педагогических решений. Предлагается модель формирования профессиональной компетентности на основе организационно-целевого, содержательного, деятельностного, коммуникативного, рефлексивного и диагностического компонентов педагогической практики. Особое внимание уделяется взаимодействию университета и школы, наставничеству, микропреподаванию, моделированию педагогических ситуаций, ведению профессионального портфолио и систематической обратной связи.

Ключевые слова: будущий учитель, профессиональная компетентность, педагогическая практика, профессиональная подготовка, педагогические навыки, коммуникативная компетентность, рефлексия, наставничество, педагогическая деятельность, взаимодействие университета и школы, профессиональное развитие.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar o'qituvchining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablarni yanada kengaytirmoqda. Zamonaviy o'qituvchi o'z fanini chuqur bilish bilan bir qatorda ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishi, samarali kommunikatsiya o'rnatishi, turli pedagogik vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishi hamda o'z faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi zarur.

Shu jihatdan oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash alohida ahamiyat kasb etadi. Talaba tomonidan egallangan pedagogik bilimlar real ta'lim jarayonida qo'llanilgandagina kasbiy kompetentlikning amaliy mazmuni namoyon bo'ladi.

Pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchining kasbiy shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Chunki aynan amaliyot davomida talaba o'quvchilar bilan bevosita muloqot

qiladi, dars jarayonini kuzatadi va tashkil etadi, sinfni boshqarishning turli usullarini sinab ko'radi, pedagogik vaziyatlarga duch keladi hamda o'zining kasbiy imkoniyatlarini baholaydi.

Pedagogik amaliyotning yana bir muhim jihati shundaki, u bo'lajak o'qituvchiga universitetdagi nazariy tayyorgarlik bilan maktabdagi real pedagogik faoliyat o'rtasidagi farqni anglash imkonini beradi. Natijada talaba kasbiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarini bevosita tajriba asosida o'zlashtira boshlaydi.

Shuning uchun pedagogik amaliyotni faqat o'quv rejasida belgilangan qisqa muddatli faoliyat sifatida emas, balki bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantiruvchi uzluksiz pedagogik tizim sifatida tashkil etish zarur.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalasi pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyotining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda o'qituvchi kompetentligining mazmuni bilim, ko'nikma, kasbiy qadriyat, motivatsiya, pedagogik tajriba va refleksiv qobiliyatlarning o'zaro uyg'unligi sifatida talqin qilinadi.

Feiman-Nemserning tadqiqotlarida o'qituvchining kasbiy shakllanishida amaliy tajriba va tajribali pedagoglarning ko'magi muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Muallifning yondashuviga ko'ra, bo'lajak va yangi o'qituvchilar kasbiy faoliyatning murakkab vaziyatlarini faqat nazariy bilimlar yordamida emas, balki amaliy faoliyat va kasbiy hamkorlik orqali chuqurroq o'zlashtiradilar.

Ingersoll va Strong tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa yangi o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash, mentorlik va kasbiy yo'naltirish mexanizmlarining ahamiyati tahlil qilingan. Mazkur yondashuv pedagogik amaliyot jarayonida talabaga tajribali pedagog tomonidan muntazam maslahat va qayta aloqa berish zarurligini ko'rsatadi.

Darling-Hammond va hammualliflari samarali kasbiy rivojlanishda faol o'rganish, hamkorlik, amaliy modellashtirish, coaching, qayta aloqa va refleksiyaning muhimligini ta'kidlaydi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlardan kelib chiqib, pedagogik amaliyotni bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga yo'naltirilgan ko'p komponentli pedagogik jarayon sifatida ko'rish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot kompetensiyaviy, tizimli-faoliyatli, shaxsga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlar asosida tashkil etildi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, pedagogik modellashtirish, kuzatish, suhbat, so'rovnoma, ekspert baholash va diagnostik tahlil metodlaridan foydalanish nazarda tutildi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash uchun quyidagi mezonlar belgilandi:

- **motivatsion mezon** – pedagogik kasbga qiziqish, kasbiy qadriyatlarni anglash va kasbiy rivojlanishga ehtiyoj;
- **kognitiv mezon** – pedagogik va metodik bilimlarni egallash hamda ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash;
- **faoliyatli mezon** – darsni rejalashtirish, tashkil etish, pedagogik texnologiyalardan foydalanish va sinfni boshqarish;
- **kommunikativ mezon** – o'quvchilar, ota-onalar, hamkasblar va maktab ma'muriyati bilan samarali muloqot qilish;
- **refleksiv mezon** – o'z faoliyatini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va rivojlanish yo'nalishlarini belgilash;
- **ijtimoiy-kasbiy mezon** – pedagogik jamoaga moslashish, kasbiy me'yorlarga rioya qilish va jamoaviy hamkorlikda faol ishtirok etish.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot tahlillari pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishda bir nechta o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topishini ko'rsatdi.

Birinchi komponent — maqsadli-tashkiliy komponent. Mazkur komponent pedagogik amaliyotning aniq maqsad va vazifalar asosida tashkil etilishini nazarda tutadi. Amaliyot boshlanishidan oldin talabaning vazifalari, faoliyat yo'nalishlari, kutilayotgan natijalari va baholash mezonlari belgilanishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchi komponent — mazmuniy komponent. Uning mazmuniga darsni rejalashtirish, pedagogik muloqot, sinfni boshqarish, ta'lim metodlarini tanlash, baholash, pedagogik etika, ota-onalar bilan hamkorlik va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish kabi yo'nalishlar kiritiladi.

Uchinchi komponent — faoliyatli-amaliy komponent. Bu bosqichda bo'lajak o'qituvchi bevosita pedagogik faoliyatga jalb etiladi. Darslarni kuzatish, dars ishlanmalarini tayyorlash, mikroo'qitish, mustaqil dars o'tish, sinfdan tashqari tadbirlarni tashkil etish va pedagogik vaziyatlarni hal qilish ushbu komponentning asosiy shakllari hisoblanadi.

To'rtinchi komponent — kommunikativ komponent. O'qituvchining kasbiy kompetentligida muloqot alohida o'rin tutadi. Shu sababli pedagogik amaliyot jarayonida talabaning o'quvchilar, hamkasblar, ota-onalar va maktab ma'muriyati bilan samarali munosabat o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

Beshinchi komponent — reflektiv komponent. Talaba o'tkazgan har bir dars yoki pedagogik faoliyatdan so'ng o'z ishini tahlil qilishi, muvaffaqiyatli va muammoli jihatlarni aniqlashi hamda keyingi faoliyati uchun tegishli xulosalar chiqarishi lozim. Refleksiya kasbiy rivojlanishning muhim mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Oltinchi komponent — diagnostik komponent. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligidagi o'zgarishlarni aniqlash uchun boshlang'ich, oraliq va yakuniy

diagnostika tashkil etilishi mumkin. Bunda kuzatuv varaqalari, pedagogik portfolio, suhbat, so'rovnoma va mentor xulosalaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Pedagogik amaliyotning samaradorligini oshirishda mentorlik alohida ahamiyatga ega. Tajribali o'qituvchi bo'lajak pedagog uchun nafaqat maslahat beruvchi, balki kasbiy faoliyatni kuzatish, tahlil qilish va muammoli vaziyatlarni hal etishda yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi hamkor sifatida faoliyat yuritishi mumkin.

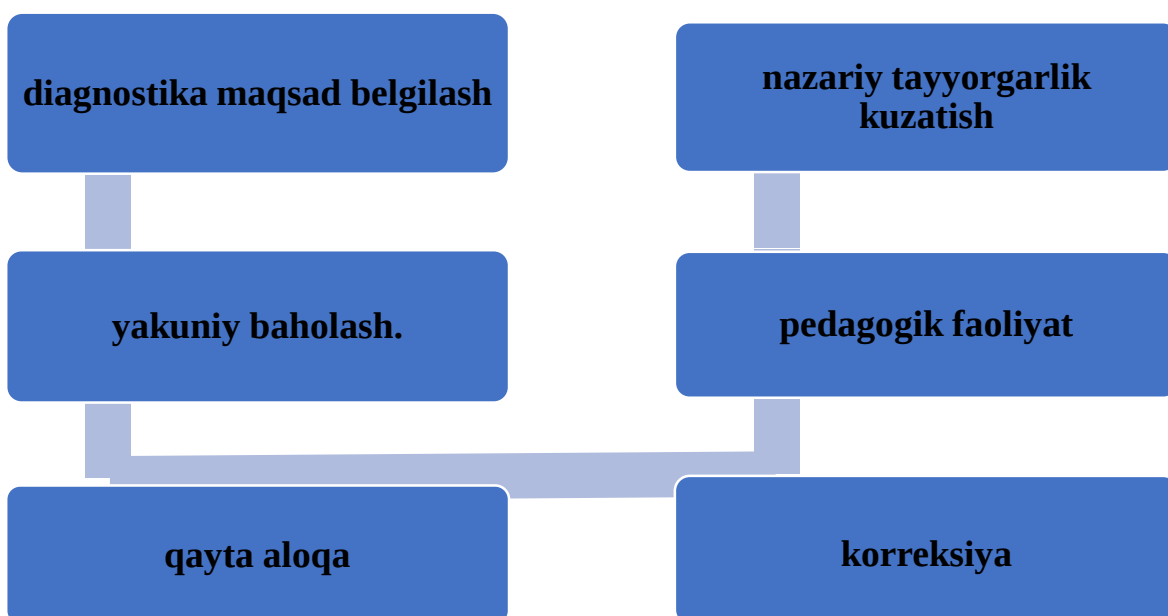
Mentorlik jarayonida qayta aloqaning konstruktiv shaklda tashkil etilishi muhim. Talabanning kamchiliklarini faqat ko'rsatish emas, balki ularni bartaraf etish yo'llarini birgalikda izlash kasbiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik amaliyotda universitet-maktab hamkorligi ham muhim omil hisoblanadi. Universitet professor-o'qituvchilari va maktab pedagoglari o'rtasidagi hamkorlik amaliyot mazmunining izchilligini ta'minlaydi. Bunday hamkorlik natijasida nazariy mashg'ulotlarda o'rganilgan pedagogik tushunchalar maktabdagi real vaziyatlar bilan bog'lanadi.

Pedagogik amaliyotning yana bir samarali vositasi — pedagogik portfoliodir. Portfolio tarkibida dars ishlanmalari, kuzatuv natijalari, mustaqil darslar tahlili, o'quvchilar bilan ishlash tajribasi, mentor tavsiyalari va talabanning refleksiv yozuvlari jamlanishi mumkin. Bu materiallar bo'lajak o'qituvchining kasbiy rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Shuningdek, individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirish ham pedagogik amaliyotning samaradorligini oshiradi. Chunki har bir talabanning tayyorgarlik darajasi, qiziqishi, pedagogik tajribasi va rivojlanishi lozim bo'lgan jihatlari turlicha bo'lishi mumkin. Shu sababli amaliyot davomida individual ehtiyojlarga mos vazifalarni belgilash maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, tadqiqot asosida pedagogik amaliyotning quyidagi ketma-ketlikda tashkil etilishi taklif qilinadi:

Mazkur ketma-ketlik bo'lajak o'qituvchining nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash, pedagogik tajribasini kengaytirish va mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorligini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishning muhim pedagogik vositalaridan biri ekanligini ko'rsatadi. Pedagogik amaliyot davomida talaba nazariy bilimlarni real ta'lim jarayonida qo'llash, o'quvchilar bilan muloqot qilish, darsni tashkil etish, sinfni boshqarish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun pedagogik amaliyotni quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirish tavsiya etiladi:

1. Pedagogik amaliyotning maqsad va vazifalarini kasbiy kompetensiyalar bilan bevosita bog'lash.
2. Universitet va umumta'lim maktablari o'rtasidagi hamkorlikni tizimli tashkil etish.
3. Har bir talabaga amaliyot davomida tajribali mentor biriktirish.

4. Maktabdagi real pedagogik vaziyatlarni o'rganish va modellashtirishga keng imkoniyat yaratish.
5. Miko'qitish va mustaqil dars o'tish amaliyotini muntazam tashkil etish.
6. Talabalarning pedagogik faoliyatini muntazam reflektiv tahlil qilish.
7. Pedagogik portfolio yuritishni amaliyotning tarkibiy qismiga aylantirish.
8. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini diagnostik monitoring qilish.
9. Har bir talaba uchun individual rivojlanish trayektoriyasini ishlab chiqish.
10. Pedagogik amaliyot yakunida faqat natijaviy baholash emas, balki talabaning kasbiy rivojlanish dinamikasini ham hisobga olish.

Shunday qilib, pedagogik amaliyotning samarali tashkil etilishi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash hamda ularni mustaqil pedagogik faoliyatga tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi. Pedagogik amaliyot mentorlik, refleksiya, diagnostika, qayta aloqa va universitet–maktab hamkorligi bilan uyg'unlashtirilganda bo'lajak o'qituvchining kasbiy shakllanishi yanada izchil va maqsadli tus oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bekberdiyeva G. O. Pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi. "Ta'lim va taraqqiyot", Namangan davlat pedagogika instituti, 2025. B. 537–543.
2. Bekberdiyeva G. O. Formation of Organizational Skills of Future Teachers. Science and Innovation International Scientific Journal, 2025. B. 102–104. DOI: 10.5281/zenodo.14825535.
3. Bekberdiyeva G. O. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy muhitga moslashtirishning ilmiy va pedagogik tamoyillari. "Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g'oyalar", 2025. B. 270–273.
4. Bekberdiyeva G. O. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy muhitga moslashtirish tushunchasi va mohiyati. Nukus Branch Physical Education and Sports, 2024. B. 318–323.
5. Bekberdiyeva G. O. Goals and Tasks of Forming Professional Ethics Skills in Future Teachers. Academic Research in Modern Science International Scientific-online Conference, 2024. B. 25–31.
6. Darling-Hammond L., Hyler M. E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Learning Policy Institute, 2017.
7. Feiman-Nemser S. From Preparation to Practice: Designing a Continuum to Strengthen and Sustain Teaching. Teachers College Record, 2001.

8. Ingersoll R. M., Strong M. The Impact of Induction and Mentoring Programs for Beginning Teachers: A Critical Review of the Research. Review of Educational Research, 2011.